



Dato: 14.04.2004 Arkivkode: N-700 Bilag nr: Arkivsak ID: 2003000940 J.post ID: 2004009300
 Saksbehandler: Anne-Karine Garnaas

Behandlingsutvalg	Møtedato	Saksnr.
Sektorutvalg levekår	25.05.2004	044/04

HØRING - ODELS- OG ÅSETETSRETTE

VIKTIGE PUNKTER I SAKEN:

Odelslovutvalget har fremmet innstilling til endringer i lov 28. juni 1974 om odelsretten og åsetesretten.

Høringsfristen er 1.juli 2004.

Eiendom som det hviler odels på, blir kalt odelsjord. Odelsrett er retten en person og dennes etterkommere har til å innløse odelsjord, eller få odelsjord utlagt på skifte.

For å kunne regnes som odelsjord må en eiendom som hovedregel ha et jordbruksareal på minst 20 dekar. Er det en ren skogeiendom, må det produktive skogarealet være minst 100 dekar. En eiendom blir ikke odelsjord før den har vært i slektens eie i 20 år. Før det har gått 20 år kalles den odlingsjord. Odelsrekkefølgen er lik for menn og kvinner som er født etter 1.januar 1965. Når eieren av odelsjord eller odlingsjord dør, har etterkommer med best odelsrett krav på å overta eiendommen ved skifte på spesielle vilkår. Dette kalles åsetesrett.

Utvalgets mandat var opprinnelig å evaluere odelslovens virkninger i forhold til ulike sider av landbruksnæringen og distriktene, og å komme med forslag til lovendringer som kan bringe odelsretten i samsvar med de landbrukspolitiske mål nedfelt i Innst. S. nr 167 (1999-2000) og St.meld.nr.19 (1999-2000).

Som tilleggsmandat ble de senere bedt om å komme med en samlet anbefaling vedrørende spørsmålet om odelsloven, med unntak av åsetesretten, bør opprettholdes eller avvikles.

Utredningen er delt i del A, som inneholder en kort presentasjon av bakgrunnen for utredningen, utvalgets arbeid, odelsrettens historie, presentasjon av beslektede regler i enkelte andre land, og forholdet til overnasjonale regelverk som Norge har sluttet seg til. I del B behandles spørsmålet om modernisering av odelsloven med konkrete forslag til lovendringer.

Vedlegg: Utrykket vedlegg NOU 2003:26 Om odels- og åsetesretten

Del C tar for seg spørsmålet om oppheving av odelsloven, med unntak av åsetesretten.

For det tilfelle at odelsretten opprettholdes har utvalget fremmet en rekke forslag til lovendringer. Dette er i stor grad forslag til modernisering av loven for å bringe den i samsvar med dagens landbrukspolitiske mål og praktiske behov.

På tre punkter har utvalget delt seg :

- Et flertall vil høyne grensene for odlingsjord slik at det som hovedregel kreves 50 dekar dyrket jord, mens mindretallet forslår at grensen settes ved 30 dekar.
- Et mindretall vil beskjære odelskretsen, slik at odelsberettiget er bare barn av foreldre som har eiet eiendommen med odelsrett.
- Fire av medlemmene mener at bo- og drivepliktreglene fortsatt bør ha sin hjemmel i odelsloven. De øvrige medlemmene mener at reglene bør plasseres i konsesjonsloven.

I spørsmålet om odelsretten bør beholdes har utvalget delt seg. Flertallet er av den oppfatning at odelsretten bør bestå. Et mindretall anbefaler at den avvikles.

Odelsloven er hovedsakelig av privatrettslig karakter. Det som berører det offentlige er reglene om bo- og driveplikt og odelsløsning.

Det er lite problemer med bo- og driveplikt i vår kommune. Landbrukseiendommene er bebodd og jordbruksarealene blir drevet. Det er få søknader om fritak/utsettelse.

Siste 5 år er det behandlet 3 søknader vedr. bo- og driveplikt etter odelsloven, mens kommunen behandlet en sak om odelsløsning i 1984, eller for 20 år siden.

Det er derfor ikke mye ressurser som nedlegges i forhold til odelslovverket i kommunen. Endring av dette lovverket i odelsloven regner rådmannen derfor får lite økonomiske og administrative konsekvenser for kommunen.

I forbindelse med behandling av "Landbruksplan for Bærum" i kommunestyremøte 17.11.1999, sak 88/99, var kommunestyrets vedtak punkt 4:" Kommunestyret beklager imidlertid de begrensninger staten pålegger vedrørende omsetning/forkjøpsrett, drift og driveplikt- gjennom konsesjonsloven, jordskifteloven og odelsloven."

Rådmannens forslag til vedtak:

Kommunestyrets tidligere vedtak i sak 88/99 pkt 4 opprettholdes og nyttes som uttalelse i denne sak.

044/04 HØRING – ODELS- OG ÅSETETSRETTE

Rådmannens forslag til vedtak:

Kommunestyrets tidligere vedtak i sak 88/99 pkt 4 opprettholdes og nyttes som uttalelse i denne sak.

Behandlingen i møtet

Votering:

Rådmannens forslag ble vedtatt med 7 mot 4 stemmer (2Ap, SV,V)

LEVE-044/04 - 25.05.2004 Vedtak:

Kommunestyrets tidligere vedtak i sak 88/99 pkt 4 opprettholdes og nyttes som uttalelse i denne sak.

Elisabeth Enger

Erik Førland

RÅDMANNENS REDEGJØRELSE

Bærum kommune har mottatt ovennevnte sak til uttalelse 26. november 2003 fra Landbruksdepartementet.

Høringsfristen er 1. juli 2004.

Eiendom som det hviler odell på, blir kalt odelsjord. Odelsrett er retten en person og dennes etterkommere har til å innløse odelsjord, eller få odelsjord utlagt på skifte.

For å kunne regnes som odelsjord må en eiendom som hovedregel ha et jordbruksareal på minst 20 dekar. Er det en ren skogeiendom, må det produktive skogarealet være minst 100 dekar. En eiendom blir ikke odelsjord før den har vært i slektens eie i 20 år. Før det har gått 20 år kalles den odlingsjord. Odelsrekkefølgen er lik for menn og kvinner som er født etter 1.januar 1965. Når eieren av odelsjord eller odlingsjord dør, har etterkommer med best odelsrett krav på å overta eiendommen ved skifte på spesielle vilkår. Dette kalles åsetesrett.

Odelslovutvalget ble oppnevnt 21.september 2001 for å evaluere virkninger av og fremme forslag til endringer i odelsloven. Målsettingen med odelslovutvalget var å få en evaluering av odelslovgivingen samt forslag til lovendringer som kan bringe odelsretten i samsvar med de landbrukspoliske mål nedfelt i Innst.S.nr.167 (1999-2000) og St.meld.nr.19 (1999-2000). Utvalget skulle særlig vurdere :

- om kretsen av odelsberettigede bør innskrenkes.
- om løsningsfristen bør bli kortere.
- virkningene av odelslovens regler for kvinners situasjon i landbruket.

Videre ber departementet om at utvalget vurdere:

- om odelsloven medfører en konservering eller "lukking" av landbruksnæringen,
- hvordan odelsloven innvirker på lokalt eierskap,
- hvordan odelsloven påvirker bosettingen,
- om det er mulig å utforme en formålsbestemmelse i odelsloven, særlig med bakgrunn i ønsket om å tydeliggjøre kriteriene for vurdering av søknader om odelsfrigjøring og om fritak fra bo- og driveplikt, jf §§ 27-33,
- hvilke eiendommer som ut fra sitt ressursgrunnlag skal være odlingsjord, jf. odelsloven §§ 1 og 2 (størrelse og rasjonalitet i lys av moderne landbruksdrift), og
- lov- og regeltekniske avklaringer og forenklinger i de offentligrettslige reglene, herunder med sikte på å oppnå kortere saksbehandlingstid ved offentlig myndighetsutøvelse.

Ved statsråd Lars Sponheims brev av 2.april 2003 ble Utvalget gitt følgende tilleggsmandat:

"Det fremgår av mandatet at utvalget skal vurdere odelslovens virkninger i forhold til ulike sider av landbruksnæringen og distriktene, herunder de landbrukspolitiske mål nedfelt i Innst.S.nr.167 (1999-2000). Jeg mener det er naturlig at utvalget også avveier disse vurderingen og kommer med en samlet anbefaling vedrørende spørsmålet om odelsloven, bør opprettholdes, eller avvikes. Mandatet for Odelslovutvalget utvides derfor til å omfatte dette spørsmålet".

Utvalget ble ledet av professor Thor Falkanger, Bærum og hadde i tillegg til lederen 7 medlemmer.

Utredningen er delt i del A, som inneholder en kort presentasjon av bakgrunnen for utredningen, utvalgets arbeid, odelsrettens historie, presentasjon av beslektede regler i enkelte andre land, og forholdet til overnasjonale regelverk som Norge har sluttet seg til. I del B behandles spørsmålet om modernisering av odelsloven med konkrete forslag til lovendringer.

Del C tar for seg spørsmålet om oppheving av odelsloven, med unntak av åsetesretten

Odelsloven er først og fremst av privatrettslig karakter. Det er reglene om bo- og driveplikt og odelsfrigjøring som har økonomisk eller administrativ betydning for det offentlige.

Utvalget regner med at av i alt 180 000 landbrukseiendommer (jord og skog) , anslåes det at vi har i størrelsesorden 130 000 til 140 000 odelseiendommer i Norge i dag.

I 2001 var det ca 64. 000 driftsenheter i landbruket.

For landet under ett var gjennomsnittsdriftsenheten i 2001 på 164 dekar, mens gjennomsnittet for eiendomsenheten var vel 68 dekar. På landsbasis er det beregnet at i overkant av 24 % av jordarealet er leid bort.

Det er spurt om odelsretten står i veien for omsetning av jord og slik sett medvirker til en høyere leiejordsandel. En sammenligning med andre vestlige land viser at vi ikke har noen høy leiejordsandel i Norge.

I dag omsettes anslagsvis 20 prosent av landbrukseiendommene utenfor familien, men andelen er økende. Videre overtas i underkant av 40 prosent av gårdsbrukene av den best odelsberettigede. Sammenlignet med ikke odelsberettigede brukere har odelsberettigede brukere oftere landbruksutdanning, og landbruksutdanningen er som regel av lengre varighet. Videre har odelsberettigede brukere i gjennomsnitt en høyere inntjening på gården, sammenlignet med ikke odelsberettigede brukere.

Odelsretten har hatt stor betydning i historisk perspektiv, fordi samfunnet ikke hadde andre hensiktsmessige virkemidler for opprettholdelse av en selvstendig , selveiende bondestand. I våre dager kan andre regelverk ivareta denne funksjonen, slik at odelsrettens relative betydning med sikte på samfunnsmessig ønskede eier- og driftsforhold er mindre. Men dette andre lovverket (konsesjonslov, jord- og skoglov) fanger ikke opp de holdninger og langsiktige mål som preger yrkesutøverne i landbruket. Herunder det som angår likestilling og bedre landbruksdrift.

I tillegg til de lovmessige virkemidler er det økonomiske virkemidler, hvor det overføres store beløp til næringen for å legge til rette for produksjon av mat, trevirke og fellesgoder.

For det tilfelle at odelsretten opprettholdes, har Odelslovutvalget fremmet en rekke forslag til lovendringer. Dette er i stor grad forslag til modernisering av loven for å bringe den i samsvar med dagens landbrukspolitiske mål og praktiske behov. I den forbindelse nevnes særlig:

- økning og klargjøring av grensen for hvilke eiendommer som er odlingsjord,
- forkortelse av den alminnelige løsningsfristen til seks måneder,
- adgang til å kreve at de odelsberettigede innen to måneder tar standpunkt til om de ønsker å overta eiendommen, og i motsatt fall, adgang for eieren til å avhende eiendommen, uten at den senere kan løses av de odelsberettigede,
- innføring av full likestilling mellom kjønnene, uavhengig av fødselsdato, samt som hovedregel mellom adoptivbarn og barn født innenfor og utenfor ekteskap,

- åpning for at samboende skal kunne samodle og at også samboende skal være beskyttet ved den odelsberettigedes død,
- utvidelse av adgangen til å nekte odelsløsning hvor dette vil virke urimelig, herunder i situasjoner hvor samiske rettstradisjoner gjør seg gjeldende.

I tillegg har utvalget fremmet en rekke forslag til forenklinger og klargjøringer av loven for å oppnå en høyere grad av forutberegnelighet samt prosessbesparelser.

Utvalget har på tre punkter delt seg:

- Et flertall vil høyne arealkravet for odlingsjord slik at det som hovedregel kreves 50 dekar dyrket jord, mens mindretallet foreslår at grensen settes ved 30 dekar.
- Et mindretall vil beskjære odelskretsen, slik at odelsberettigete er bare barn av foreldre som har eiet eiendommen med odelsrett.
- Fire medlemmer mener at bo- og drivepliktreglene fortsatt bør ha sin hjemmel i odelsloven, de øvrige medlemmene mener at reglene bør plasseres i konsesjonsloven.

I spørsmålet om odelsretten bør beholdes har Utvalget delt seg. Flertallet (6 medlemmer) er av den oppfatning at odelsretten bør bestå. Et mindretall (utvalgets leder og et medlem) anbefaler at den avvikles.

Det er først og fremst reglene om bo- og driveplikt og odelsfrigjøring som har økonomisk eller administrativ betydning for det offentlige. Reglene om bo- og driveplikt ved odelsloven av 1974 er en personlig bo- og driveplikt for enhver odelsberettiget som overtok en odelseiendom. Tilsvarende regler fikk vi samtidig i konsesjonsloven av 1974 ved erverv av landbrukseiendommer som erverver ikke har odelsrett til.

Bo- og driveplikten er et sentralt virkemiddel både for å opprettholde bosettingen i distriktene og for å sikre lokalt eierskap til arealressursene.

Utvalget har vurdert det slik at forslagene til endring av odelsloven på disse punktene ikke vil føre til økte kostnader eller økt administrasjon. I relasjon til bestemmelsene om bo- og driveplikt har utvalget foreslått forenklinger som skal gi økonomiske og administrative forenklinger.

RÅDMANNENS BEMERKNINGER:

Det er laget "Landbruksplan for Bærum", som ble behandlet i kommunestyremøte 17.11.1999.

I kommunestyrets vedtak punkt nr 4 heter det: " Kommunestyret beklager imidlertid de begrensninger staten pålegger vedrørende omsetning/forkjøpsrett, drift og driveplikt-gjennom konsesjonsloven, jordskifteloven og odelsloven."

Slik sett har politikerne i Bærum gitt uttrykk for sin mening om Odelsloven tidligere.

Kommunen som forvaltningsmyndighet ivaretar bestemmelsene om bo- og driveplikt i henhold til både konsesjonsloven og odelsloven.

Ved overtagelse av landbrukseiendom er det en personlig bo- og driveplikt i minst 5 år sammenhengende. Det kan søkes om fritak eller utsettelse. For den som tar over eiendom ved odelsløsning er pliktiden 10 år.

I siste 5 år har kommunen behandlet 3 saker om bo- og driveplikt etter odelsloven. Det er således ikke mye arbeid i kommunen med dette. Det er heller ingen problemer med at det

ikke er bosetting på landbrukseiendommene i Bærum og også i forhold til drift av arealene er det lite problemer. Jordbruksarealene blir drevet og landbrukseiendommene er bebodd.

I saker vedr. odelsfrigjøring var Bærum kommune involvert i 1 sak i 1984, eller for 20 år siden.

Det er derfor ikke mye ressurser som nedlegges i forhold til odelslovverket i kommunens administrasjon. Endring av dette lovverket i odelsloven regner Rådmannen derfor får lite økonomiske og administrative konsekvenser for kommunen.

Da odelsloven hovedsakelig er av privatrettslig karakter, har ikke Rådmannen, som forvaltningsmyndighet i Bærum kommune, noen synspunkter på hvorvidt loven bør endres, avvikes eller ikke, utover de felt som nevnt over som berører det offentlige.

For å sette Bærum på kartet i forhold til landbruksinteresser og oppgitte tall for hele landet kan nevnes:

Antall landbrukseiendommer ble sist telt ved Landbrukstelling i 1979. Det var da 212 eiendommer i alt i Bærum som hadde minst 5 dekar jordbruksareal og/eller 25 dekar produktivt skogareal. Gjennomsnittlig jordbruksareal pr. eiendomsenhet var på 91,7 dekar.

Statistisk Sentralbyrå hadde Jordbrukstelling i 1999. For Bærum ble det registrert 17 065 dekar jordbruksareal i drift. Antall driftsenheter var 76 og gjennomsnittlig driftsstørrelse var 224,5 dekar. Av areal i drift var 6272 dekar leid, dvs ca. 37 % av arealet var leiejord.

Selv om det er 10 år mellom disse tellingene, og en antagelig må regne med at noen av disse eiendommene er blitt utbygget, er altså bare ca 1/3 av eiendomsenhetene driftsenheter. Dvs. omtrent samme forhold som for hele landet, en regner med ca 180 000 landbrukseiendommer i alt og at det er ca 60 000 driftsenheter.

Jordbrukstelling i 1999 hadde også med spørsmål om odelsrett.

Av i alt 76 driftsenheter, var det 73 driftsenheter med personlige brukere.

Av disse var det 66 som eier hovedbruket og 45 av disse hadde best odelsrett, mens 9 hadde odelsrett, men ikke best og 12 var brukere uten odelsrett.